

Катерина Ткаченко

МУЗЕЙНИЦТВО В УКРАЇНІ У ПУБЛІКАЦІЯХ УЧЕНИХ-ДОСЛІДНИКІВ ТА МУЗЕЙНИХ ФАХІВЦІВ (за матеріалами часописів 20-30-х рр. ХХ ст.)

У 20-30-і рр. в Україні розпочався бурхливий розвиток мережі музеїв. Цей процес відбувався завдяки активній науковій діяльності талановитих та самовідданих українських учених. У статті висвітлюється їхня діяльність за матеріалами українських часописів, що на сьогоднішній день ще достатнім чином не досліджені.

У статті проаналізовані виявлені публікації М. Г. Філянського, С. А. Таранушенка, С. О. Гілярова, М. О. Макаренко, Ф. Л. Ериста, П. П. Курінного, Д. М. Щербаківського, Д. І. Яворницького, Ф. І. Шміта, О. С. Федоровського, В. В. Дубровського.

Ключові слова: музейні фахівці, музейництво, історія музейної справи, періодичні видання, часопис.

1920 – 1930-і рр. характеризуються як непростий період в історії українського музейництва. Проте саме в цей період були сформовані нові тенденції й започатковані традиції, які згодом лягли в основу сучасної музейної науки. Одним із досить важливих джерел вивчення різноманітних аспектів становлення та розвитку вітчизняного музейництва були тогочасні періодичні видання України. Впровадження владою ідей «освіти для кожного» сприяло появі великої кількості періодичної преси, що охоплювала різні наукові сфери та активно розповсюджувалася у містах та селищах.

З 1918 по 1941 рр. з'явилося багато доступних для населення періодичних видань, серед яких чимало часописів та газет. Через велику кількість опублікованого в них музейного матеріалу в основу дослідження було покладено лише журнали, випущені на території України в зазначений період.

На сучасному етапі вивчення історія музейної справи частіше базується на архівних виданнях, тоді як матеріали журналів 20-30-х рр. ХХ ст. так і залишаються до кінця не опрацьованими.

Найбільша кількість інформації стосовно діяльності музеїв та її провідних діячів у 20-30-х рр. ХХ ст. почерпнута із досліджень Р. В. Маньковської. Автор спирається на матеріали робіт «Музейники в лещатах тоталітаризму» [1], «Репресії серед музейних працівників в кінці 20–30-х рр.» [2], «Музейні установи та музейники у період «Великого терору» (1937–1938 рр.)» [3]

Цінність та актуальність часописів даних років полягає не тільки у чималій кількості недосліджених матеріалів стосовно різних аспектів теорії та практики музейництва, а й у тому, що на їхніх сторінках досить часто публікувалися виступи провідних істориків та музейних фахівців того часу.

Аналіз даних періодичних видань також дає змогу вирішити важливі наукові та практичні завдання у сучасній музейній справі. Зокрема, вивчення журналів 20-30-х рр. допомагає розширити історіографію проблеми у зазначений період, висвітлити діяльність видатних учених-музейників, публікації яких вказують на активний розвиток як мережі музеїв, так і історії в цілому.

Саме самовіддана праця співробітників музейних закладів, учених і активістів дала змогу утвердитися музеєзнавству на ниві вітчизняної науки. Одним з таких

© Ткаченко Катерина Іванівна – аспірант Харківської державної академії культури.

сподвижників був Микола Григорович Філянський (1873-1838), співробітник Всеукраїнського соціального музею ім. Артема у Харкові та Полтавського краєзнавчого музею, організатор та директор музею історії Дніпробуду в Запоріжжі [4, с. 256]. На сторінках науково-популярного часопису «Знання» була надрукована його стаття щодо організації та роботи музею Дніпробуду в Запоріжжі під назвою «Музей соціалістичного будівництва на Дніпрельстані» [5, с. 15-17]. Незважаючи на нові функції, які покладала нова влада на музеї як установи ідеологічного впливу на населення, вчений зумів по-новому показати суто музейні підходи щодо залучення відвідувачів, запропонував елементи правильної побудови експозиції у приміщенні тощо. В іншій публікації «До Білої церкви» [6, с. 24] Миколою Григоровичем були проаналізовані здобутки та проблеми місцевого краєзнавчого музею, що, безперечно, вказувало на зацікавленість ученого у дослідженні стану музейних закладів на всій території України.

Для оприлюднення своїх здобутків на ниві музейництва періодичні видання використовував і видатний учений, співробітник краєзнавчих музеїв Астрахані та Курська, директор Музею українського мистецтва м. Харкова Стефан Андрійович Таранушенко (1889–1976) [7, с. 174, с.177]. Саме його публікації дозволяють вивчити дійсно масштабну діяльність окремих музейних закладів. Етнографічні експедиції працівників музею до районних селищ задля збору і дослідження музейних пам'яток, публікації щодо килимарства на Слобожанщині та історії українського мистецтва, тісна співпраця зі студентами Харківського художнього технікуму, бібліотеками висвітлювалися у його матеріалі «Звітна за 1924 рік виставка музею українського мистецтва» [8, с. 214-215]. Більш детально увагу комплектування фондів музею С. А. Таранушенко висвітлив у статтях «Короткий огляд роботи харківського музею українського мистецтва за 1925 рік» [9] та «Музей українського мистецтва» [10, с.296-300]. Саме по цих публікаціях видно, що збір та облік музейних предметів займав чільне місце у роботі тогочасних музейних закладів, незважаючи ні на недостатнє фінансування, ні на мізерний штат співробітників (3 штатні одиниці) [9, с. 244-246]. Крім того, за матеріалами періодичних видань можна прослідкувати і те, що за ініціативою вченого проводилися тимчасові виставки, наприклад, книжкової графіки у 1929 році [11, с.257], які сприяли пропаганді досягнень українських митців.

Іншим не менш відомим музейником, публікації якого зустрічаються на сторінках періодичних видань 20-30-х рр., був заступник директора музею мистецтв Всеукраїнської академії наук (нині Музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків) Сергій Олексійович Гіляров (1887–1946). Не зраджуючи своїй роботі, він знаходився поряд з закладом навіть під час німецької окупації [12, с. 110-111], тому не дивно, що основна маса його публікацій висвітлювала діяльність саме цієї музейної установи. Так, журнал «Глобус» оприлюднив його статтю «Музей мистецтв Української академії наук» (рубрика «По київських музеях»), у якій автор, наголошуючи на особливій цінності фондів (оригінальні полотна найвидатніших західноєвропейських художників Тиціана, Веронезе, Рембрандта, Рубенса), пророчив закладу славу на рівні з найвідомішими європейськими музеями [13, с. 88]. Крім цього, у журналі «Малярство і скульптура» було опубліковано детальний аналіз портрета, який нещодавно потрапив до фондів вищезазначеного музею [14], а у часописі «Соціалістичний Київ» висвітлено його думки щодо предметів китайського мистецтва, які знаходяться на зберіганні у музеях Києва [15].

На сторінках журналів зустрічаються і публікації Миколи Омеляновича Макаренка (1877–1938), відомого музейного діяча України. До того, як стати директором Музею західного та східного мистецтва у Києві, він 17 років працював помічником зберігача фондів петербурзького Ермітажу [16, с. 124]. Результати своєї роботи він оприлюднив у відомому на той час журналі «Україна» (під загальною редакцією академіка Михайла Грушевського), де описував запорозькі клейноди, що зберігаються у фондах російського музею [17, с.25-38].

Як досвідчений музейний фахівець Микола Омелянович опікувався роботою не тільки рідної установи, але й інших музейних закладів міста. Він був одним із провідних авторів музейних публікацій часопису «Глобус», який у 1926 році започаткував рубрику «По київських музеях». Саме тут Макаренко висвітлив діяльність київської картинної галереї [18] та створеного на території нинішнього національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника музейного містечка [19]. Перелічуючи

переваги новостворених закладів, він одночасно підкреслював і їхні недоліки. Зокрема, описуючи експозиції галереї, вчений звертав увагу на безсистемність розташованих у ній експонатів, невиправданому з точки зору наукової побудови музейної експозиції розмаїтті предметів, які спроможні тільки заплутувати відвідувачів, постійно відволікаючи увагу з однієї теми на іншу [18, с. 113].

Зацікавленість М. О. Макаренка питанням збереження історико-культурної спадщини прослідковується також в інших публікаціях. У статті «Лаврський музейний городок» він негативно висловлювався щодо руйнації культових пам'яток архітектури та наголошував на необхідності охорони їх музейними фахівцями [19, с. 41]. Також у своїх публікаціях учений нерідко акцентував увагу на науково-дослідній та освітній роботі українських музеїв, яка, на його думку, була першочерговим завданням у період 20-30-х рр. ХХ ст. За ініціативи М. О. Макаренка у Києві були організовані виставки видатних творів мистецтв, де демонструвалися полотна художників з усього світу. Саме роботу однієї з таких виставок учений висвітлює у своїй публікації на сторінках журналу «Всесвіт» під назвою «Виставка картин у Києві» [20].

Українська періодика не оминула постаті фундатора українського музеєзнавства та мистецтвознавства, активного діяча пам'яткоохоронної сфери Федора Людвиговича Ернста (1891–1942). Його ім'я пов'язано з діяльністю багатьох київських музейних осередків. У 20-х рр. ХХ ст. вчений був причетний до взаємного обміну культурними цінностями між РСФСР та УРСР. Завдяки його самовідданій роботі в Україну було повернуто десятки козацьких портретів. Будучи завідуючим мистецьким відділом історичного музею ім. Т. Г. Шевченка, вчений не раз рятував експонати від нищівної політики розкрадання та руйнування культурних пам'яток. За 10 років його роботи (1923–1933) кількість експонатів у відділі збільшилася приблизно у 15-20 разів [21, с. 45]. Активна робота Ернста прослідковується і за статтями у часописах. У його статті «Художественные сокровища Украины. Выставка украинского исторического портрета в Киеве», опублікованої у журналі «Пламя», автор наголошував на важливий взаємозв'язок історичної спадщини із сучасністю, а також підкреслював величезне культурно-українське значення виставки, де вперше було проведено відбір експонатів саме за національним принципом [22, С. 9].

Тісна співпраця Ернста з М. Біляшівським та Д. Щербаківським суттєво вплинула на його життя та наукову діяльність. Тому не дивно, що зі смертю останнього Федором Людвиговичем у журналі «Бібліологічні вісті» було опубліковано некролог, де висвітлювалися життєпис, пам'яткоохоронна та музейна діяльність ученого [23].

Петро Петрович Курінний (1894–1972) – видатний український історик, археолог, а також директор краєзнавчого музею м. Умані та Музейного містечка м. Києва. Він тісно співпрацював з Ф. Ернстом та Д. Щербаківським. Ще у довоєнний період ученого звинувачували у використанні музейних осередків як засобів націоналістичного виховання населення. За часів німецької окупації П. Курінний не припинив свою наукову діяльність, продовжував проводити археологічні дослідження та навіть необережно говорив про масові вилучення радянською владою культурних цінностей із музеїв. Такі висловлювання не могли зійти з рук Петру Петровичу, через що він був змушений тікати за кордон [24, С. 82-83]. Через еміграцію він залишив дуже мало відомостей про свою наукову спадщину, тому його матеріали, опубліковані у тогочасних часописах, і зараз представляють неабияку наукову цінність. На жаль, на сторінках журналів було знайдено лише дві написані їм статті.

Взяття території Києво-Печерської лаври під керівництво музейними установами було необхідним кроком для її збереження. План по реставрації, охороні, комунальній експлуатації, організації музейних зал був запропонований П. Курінним у повідомленні «Лаврський Культурно-Історичний Державний Заповідник» [25]. Тісна співпраця з іншими українськими вченими-музейниками підтверджує професіоналізм та зацікавленість дослідника. У своїй статті-некролозі «Ернест Романович Штерн» [26] П. Курінний виклав його біографію, діяльність в Одеському археологічному музеї, оцінив його великий вклад в інвентаризацію, систематизацію та збереження знайдених археологічних знахідок тощо.

Людиною, яка все своє життя віддала музейній справі, був і Данило Михайлович Щербаківський (1877–1927). Ще у юному віці він захоплювався вивченням української

історії, тому після закінчення Київського університету почав займатися дослідженням етнографії та мистецтва України. Ставши у 1902 р. співробітником історичного музею в Києві, Данило Михайлович кожен рік вирушав у експедиції для поповнення колекцій музею в різні куточки України [27, с. 84]. Одночасно з цим учений займався і науковою роботою. За своє життя Щербаківський опублікував близько 30 наукових праць, серед яких були і статті в українських часописах. Пізніше журнал «Бібліологічні вісті» висвітлював зібрані вченим матеріали у статті «Нові придбання рукописного відділу Першого Державного Музею в Києві», де розповідається про стародавні рукописи, що надійшли до музею за період 1916–1922 рр. [28].

Під час Першої світової війни, будучи офіцером на Галицькому фронті, ризикуючи своїм життям, Щербаківський намагався зберегти від знищення стародавні предмети українського мистецтва, які при першій нагоді відсилав до музею у Києві. А вже через декілька років на батьківщині вченого проходила націоналізація приватних колекцій, що мали культурно-історичну або наукову цінність. Відібрані у власників предмети часто не були правильно доглянуті, що призвело до загибелі багатьох мистецьких скарбів, паперових документів та книжок [27, с. 84-85]. Щербаківський був одним з тих людей, які йшли проти системи та намагалися повернути якомога більше цінних експонатів у руки професіоналів. Під час дослідницьких експедицій Данило Михайлович бачив темпи знищення пам'яток української старовини. Будучи небайдужим до історії своєї країни, він намагався звернути на це громадську увагу, опублікувавши у журналі «Життя й революція» статтю «Культурні цінності в небезпеці», де детально описав руйнацію історичних пам'яток та закликав до охорони того, що залишилося [29]. На жаль, ця публікація не знайшла відгуків, що сприяло моральній пригніченості автора, почуттю безсилля у боротьбі з ворогом. Планомірне знищення скарбів українського народу, охороні та збереженню яких Щербаківський віддав усе своє життя, сприяло його самогубству.

Дмитро Іванович Яворницький (1855-1940) – видатний історик, фольклорист, археолог, етнограф та музейник, праці якого стали взірцем для вивчення української історії. Музейна робота вченого насамперед пов'язана із діяльністю Катеринославського музею (нині м. Дніпро), директором якого його було призначено у 1902 р. Саме під його керівництвом заклад, що бере свій початок ще з 1849 року, вступив у період відродження. За невеликий проміжок часу він перетворився на один із провідних музейних осередків України та став справжнім сховищем пам'яток історії та мистецтва. 30 років плідної роботи перетворили музей на центр культури Придніпров'я. Уже в 20-х рр. ХХ ст. він став одним із головних осередків, де проводилися історико-краєзнавчі та пам'яткоохоронні дослідження [30]. Історію створення, структуру, діяльність та відомості про найзначущі експонати Яворницький опублікував у популярному на той час часописі «Червоний шлях» [31]. Ця фундаментальна стаття дає змогу переконатися у величезній роботі, що була проведена співробітниками для відродження музейного закладу.

Посідаючи керівне місце у співтоваристві музейників України, Д. І. Яворницький одночасно проводив і широкомасштабні археологічні розвідки. У 1927–1932 рр. він очолював комплексну науково-дослідну експедицію на Дніпробуді, деякі результати якої висвітлює у статті «На порогах Дніпра» [32], що була надрукована у часописі «Нові шляхи».

Ще одним видатним істориком, педагогом та музейником, автором багатьох фундаментальних музеезнавчих публікацій був Федір Іванович Шміт (1877–1937). Достатньо довгий час учений працював викладачем у Харківському університеті, займався дослідженням пам'яток архітектури Візантії та Близького Сходу, мистецтвом Київської Русі (1912-1921), а також був завідуючим музейним відділенням Всеукраїнського комітету охорони пам'ятників старовини (1919-1920). За роки своєї плідної праці він прагнув донести до широких народних мас ідею важливості збереження старовинних культурних цінностей, адже саме вони відображають важливі етапи розвитку країни [33, с. 303-304]. За все своє життя Шміт опублікував 13 книг та близько 100 статей, у тому числі таких, що стосуються музейних проблем. Одна із них «Об исследовании и издании памятников древнерусского искусства» була надрукована у часописі «Наука на Україні». Тут він торкнувся питання охорони пам'ятників культури в Україні [34,

с. 129-130], зокрема проблеми збереження храму святої Софії. Цій пам'ятці вчений приділяв особливу увагу. В його планах було написання колективної монографії, базуючись на результатах детального дослідження храму [35]. На жаль, через радянські репресії ця робота так і залишилася не закінченою.

Крім того, Федір Іванович був талановитим педагогом. У своїх роботах він поєднував мистецтво з освітою, заохочував навчання молоді у різноманітних наукових осередках, у тому числі й у музейних установах. Так, у журналі «Путь просвещения» у статті «О художественно-педагогическом образовании» автор підкреслював важливість створення окремого музею дитячої художньої творчості [36, с. 70]. Приклади вже існуючих творчих занять на базі художнього музею в Харкові були висвітлені в іншій змістовній публікації «Искусство как предмет обучения» [37, с. 29-30].

Досить часто на сторінках часописів 20-30-х рр. зустрічається ім'я Олександра Семеновича Федоровського (1885–1939) – видатного українського археолога, геолога та музейного діяча. Олександр Семенович вважається одним із найактивніших дослідників археології не тільки на Харківщині, але й по всій Україні. Він був членом Українського комітету охорони пам'яток культури, Всеукраїнського археологічного комітету [38, с. 65]. Проте найбільший вклад у розвиток археології як науки вченим було зроблено на посаді директора Харківського археологічного музею. На той момент у цьому закладі були зосереджені всі археологічні сили регіону. Діяльність Федоровського стала взірцем для співробітників музеїв подібного профілю в СРСР. Своїм прикладом йому вдалося довести, що музей повинен виконувати не тільки пасивно повчальну функцію, але зобов'язаний мати експериментальний, спостережливий та проектний характер [38, с. 61-62]. Незважаючи на утиски з боку влади, звинувачення у діях «антимарксистського порядку» статті Федоровського з'являлися на сторінках часописів переважно в 20-х рр. XX ст. Музеєзнавчу цінність серед них представляють повідомлення щодо роботи Харківського музею археології. Робота по збиранню археологічних колекцій, систематизація та облік експонатів цього закладу описані у статті «Краєзнавча робота в Харкові і на Слобожанщині» [39, с. 190-191]. Більш детально наукова діяльність цього музейного осередку була висвітлена у журналі «Наука на Україні: бюлетень укрнауки». Із статті «Харківський Археологічний Музей та його науково-дослідча праця» видно, що пріоритетом роботи закладу було збирання речового й фактичного матеріалу різноманітними засобами, наприклад, археологічними розвідками, екскурсіями, розкопками, придбанням речей тощо. Крім того, обов'язково проводилася наукова обробка отриманих предметів: колекції описували, класифікували, замальовували, складали археологічні мапи [40]. Результати дослідницької роботи установи також були викладені у статті «Відчит Харківського Археологічного Музею» [41]. У колекції музею потрапляли й унікальні матеріали, які заслуговували особливої уваги дослідників. Подібні експонати детально описані Федоровським у публікації «Две бронзовые статуэтки Харьковского археологического музея» [42].

Вагомий внесок у поповнення музейними матеріалами українських часописів зробив видатний громадський діяч, музеєзнавець та краєзнавець Василь Васильович Дубровський (1897–1966). З підліткового віку він захопився ідеєю національного відродження, що спонукало його до отримання історичної освіти. Після закінчення інституту Василь Васильович працював інспектором з охорони культурних пам'яток в Управлінні наукових установ, а у 1925 р. став завідувачем музейної секції при Управлінні науки НКО УСРР [2]. Робота на цих посадах сприяла поглибленому вивченню музейництва та пам'яткоохоронної сфери, що було відображено і на сторінках часописів. Питанню охорони пам'яток присвячена змістовна публікація вченого «Поточні справи охорони пам'яток культури на Україні», де перелічені досягнення та недоліки у державній організації захисту культурних цінностей [43, с. 348-350]. Крім того, їм подана інформація щодо впорядкування могили Т. Г. Шевченка, необхідності створення на цій території меморіального музею [43, с. 352].

В. В. Дубровський також пильно стежив за розвитком музейних установ України, що підтверджується його публікаціями стосовно різних регіональних музеїв. Одна з них про діяльність Дніпропетровського краєзнавчого музею (а саме видання закладом збірника у 1929 р.) з детальним аналізом опублікованих у ньому повідомлень була надрукована у журналі «Україна» [44]. Звіт про роботу Одеського державного істо-

рико-археологічного музею було подано у статті «Розкопування Ольвії» [45]. Через репресії Дубровський змушений був емігрувати до США, де відновив свою наукову діяльність та друкувався на сторінках іноземної періодики.

Періодичні видання України відносяться до джерел, які активно розвивалися в період різкого прискорення процесів культурного відродження та формування національної самосвідомості. 20-і рр. ХХ ст. стали для нашої країни саме таким етапом. У цей час на території України почалося активне відновлення багатьох галузей духовного життя громадськості, в тому числі і розвиток державної пам'яткоохоронної та музейної систем.

Багато нових особистостей, які з'явилися саме в цей період, стали фундаторами сучасної музейної справи. У важкий період історії України немало тогочасних учених ризикували кар'єрою та життям для того, щоб зберегти від тотального розкрадання, руйнування та вивозу за кордон національні надбання, намагалися, незважаючи ні на що, перетворити музейні заклади на просвітницькі осередки всупереч комуністичному режиму, що прагнув сприяти перетворенню музеїв на політосвітні, пропагандистські установи, приділяли багато уваги збору нових експонатів, правилам їхньої систематизації та обліку, а також принципам побудови експозицій.

На жаль, більшості із них не вдалося до кінця побороти систему. Шквал репресій, що обрушився на наукових працівників у 30-х рр. ХХ ст., не обминув і музейників. Часописи того часу дають змогу прослідкувати, що більшість вищезгаданих публікацій датувалася саме 20-ми роками. Репресивні заходи щодо музейних кадрів сприяли згубним наслідкам у музейній справі. Експозиції перетворилися на стенди комуністичного будівництва, які склалися переважно з цитат класиків та різноманітних урядових постанов. Подібна направленість ігнорувала саму специфіку музейного закладу, який повинен розвиватися лише на основі науково-дослідницької праці над зібраними колекціями.

Проте виявлені та проаналізовані матеріали, по-перше, надають можливість прослідкувати становлення музеєзнавства як науки, по-друге, дозволяють виявити кількісну зміну в музейній мережі, по-третє, висвітлюють діяльність відомих українських музейників того часу.

1. Маньковська Р. В. Музейники в лещатах тоталітаризму / Р.В. Маньковська // Історія України: маловідомі імена, події, факти (збірник статей) / ред. кол.: П.Т. Тронько (відпов. редактор), В.К. Андрушко [та ін.]. – К. : Рідний край, 2000. – Вип. 11. – С. 389–398.

2. Маньковська Р.В. Репресії серед музейних працівників в кінці 20–30-х рр. [Електронний ресурс] // Забута спадщина: портал про переміщені і втрачені історичні та культурні цінності : Web-сайт. – Ел. текст. дан. – Київ, 2016. – Режим доступу: <http://lostart.org.ua/ua/research/450.html>. – Дата звернення 18.04.2018.

3. Маньковська Р.В. Музейні установи та музейники у період «Великого терору» (1937–1938 рр.) / Р.В. Маньковська // Політичні репресії в Українській РСР 1937–1938 рр.: дослідницькі рефлексії та інтерпретації: матеріали наук. конф., Київ 15 бер/ 2012 / [голов. ред. В.А. Смолій, В.М. Литвин]. – [Київ], 2012. – С. 300–321.

4. Граб В. І. За відсутності складу злочину / В. І. Граб // Репресоване краєзнавство (20-30-ті роки) / редкол. П.Т. Тронько [та ін.]. – Київ : Рідний край, 1991. – С. 255-258.

5. Філянський М. Г. Музей соціалістичного будівництва на Дніпрельстані / М. Г. Філянський // Знання. – 1933. – № 5. – С. 15–17.

6. Філянський М.Г. До Білої церкви / М.Г. Філянський // Знання. – 1929. – № 12. – С. 24

7. Нестуля О. О. Дослідник народного мистецтва / О. О. Нестуля // Репресоване краєзнавство (20-30-ті роки) / редкол. П.Т. Тронько [та ін.]. – Київ : Рідний край, 1991. – С. 255-258.

8. Таранушенко С.А. Звіт за 1924 рік виставка музею українського мистецтва / С.А. Таранушенко // Червоний шлях. – 1925. – № 8. – С. 214–215.

9. Таранушенко С.А. Короткий огляд роботи Харківського музею українського мистецтва за 1925 рік / С.А. Таранушенко // Червоний шлях. – 1926. – № 5–6. – С. 244–246.

10. Таранушенко С.А. Музей українського мистецтва / С.А. Таранушенко // Червоний шлях. – 1925 – № 6–7. – С. 296–300.
11. Виставка книжкової графіки (в приміщенні Державного музею українського мистецтва з ініціативи проф. Таранушенка) // Червоний шлях. – 1929. – № 5–6. – С. 257.
12. Крутенко Н.С. Сергій Гіляров / Н.С. Крутенко // Пам'ятки України. Історія та культура. – 1998. – № 1. – С. 98–113.
13. Гіляров С.О. Музей Мистецтв Української Академії Наук / С.О. Гіляров // Глобус. – 1926. – № 4. – С. 88–89.
14. Гіляров С.О. Дорогоцінна знахідка / С.О. Гіляров // Малярство і скульптура. – 1938. – №1. – С. 36–37.
15. Гіляров С.О. Китайське мистецтво / С. О. Гіляров // Соціалістичний Київ. – 1937. – №7–8. – С. 41–44.
16. Білодід О.І. Макаренко М.О. / О.І. Білодід // Археологія. – 1989. – № 1. – С. 120–131.
17. Макаренко М.О. Запорозькі клейноди в Ермітажі / М.О. Макаренко // Україна. – 1924. – № 3. – С. 25–38.
18. Макаренко М.О. Картинна галерея / М.О. Макаренко // Глобус. – 1926. – № 5. – С. 112–113.
19. Макаренко М.О. Лаврський музейний городок / М.О. Макаренко // Глобус. – 1926. – № 2. – С. 40–43.
20. Макаренко М.О. Виставка картин у Києві / М.О. Макаренко // Всесвіт. – 1926. – № 11. – С. 12–13.
21. Дмитрієнко М., Походяща О. Федір Ернст і малярська колекція НХМ / М. Дмитрієнко, О. Походяща // Пам'ятки України. Історія та культура. – 2012. – №10. – С. 44–45.
22. Ернст Ф.Л. Художественные сокровища Украины. Виставка українського історичного портрета в Києві / Ф.Л. Ернст // Пламя. – 1926. – №8. – С. 8–9.
23. Ернст Ф.Л. Д.М. Щербаківський (пам'яті дослідника) / Ф.Л. Ернст // Бібліологічні вісті. – 1928. – №1. – С. 127–136.
24. Франко А.Д., Франко О.О. Петро Курінний – дослідник стародавнього Львова / А.Д. Франко, О.О. Франко // Вісник ін-ту археології Львівського університету. – 2013. – Вип. 8. – С. 82–97.
25. Курінний П.П. Лаврський Культурно-Історичний Державний Заповідник / П.П. Курінний // Життя й революція. – 1927. – №4. – С. 121.
26. Курінний П.П. Ернст Романович Штерн (некролог) / П. Курінний // Україна. – 1927. – Кн. 4. – С. 220–223.
27. Павловський В. Данило Щербаківський (1877–1977) / В. Павловський // Український історик. – 1977. – №3–4. – С. 83–88.
28. Щербаківський Д.М. Нові придбання рукописного відділу бібліотеки Першого Державного Музею у Києві / Д.М. Щербаківський. – Бібліологічні вісті. – 1923. – №4. – С. 103–108.
29. Щербаківський Д.М. Культурні цінності у небезпеці / Д.М. Щербаківський // Життя й революція. – 1927. – №1. – С. 95–102.
30. Ясь О.В. Яворницький Дмитро Іванович // Енциклопедія історії України : у 10 т. / НАН України, Ін-т історії України ; [редкол.: В. А. Смолій та ін.]. – Київ : Наукова думка, 2013. – Т. 10. – С. 717.
31. Яворницький Д.І. Народний музей в Катеринославі / Д.І. Яворницький // Червоний шлях. – 1923. – №3. – С. 153–161.
32. Яворницький Д.І. На порогах Дніпра / Д.І. Яворницький // Нові шляхи. – 1930. – №3. – С. 135–139.
33. Ковпаненко Н.Г. Шміт Федір Іванович / Н.Г. Ковпаненко // Видатні діячі науки і культури Києва в історико-краєзнавчому русі України: біогр. довідник / редкол.: В.О. Горбик. – Київ, 2005. – ч. 2. – С. 300–307.
34. Шміт Ф.И. Об исследовании и издании памятников древне-русского искусства / Ф.И. Шміт // Наука на Украине. – 1922. – №3. – С. 125–145.
35. Лопата П. Репресований Федір Шміт (Шмідт) [Електронний ресурс] / П. Лопата // Новий шлях. Торонто, 2012. – №17. – Режим доступу: <http://www.infoukes>.

com/newpathway/17-2012-Page-12-1.html. – Дата звернення 18.04.2018. – Репресований Федір Шмит (Шмідт).

36. Шмит Ф.И. О художественно-педагогическом образовании / Ф.И. Шмит // Путь просвещения. – 1923. – №7-8. – С. 56-71.

37. Шмит Ф.И. Искусство, как предмет обучения / Ф.И. Шмит // Путь просвещения. – 1923. – №1. – С. 1-63.

38. Маньковська Р.В. О. Федоровський та його вклад в пам'яткоохоронну та музейну справу / Р.В. Маньковська // Історія України: маловідомі імена, події, факти (збірник статей) / ред. кол.: П.Т. Тронько (відпов. редактор), В.К. Андрушко [та ін]. – Київ, 1996. – Вип.1. – С. 57-76.

39. Федоровський О.С. Краєзнавча робота в Харкові і на Слобожанщині / О.С. Федоровський // Червоний шлях. – 1923. – №3. – С. 186-194

40. Федоровський О.С. Харківський Археологічний Музей та його науково-дослідча праця / О.С. Федоровський // Наука на Україні: бюлетень укрнауки. – 1926. – №1. – С. 95-100.

41. Федоровський О.С. Відчит Харківського Археологічного Музею / О.С. Федоровський // Наука на Україні: бюлетень укрнауки. – 1926. – №1. – С. 90-94.

42. Федоровський О.С. Две бронзовые статуэтки Харьковского археологического музея / О.С. Федоровський // Наука на Украине. – 1922. – №4. – С. 286-297.

43. Дубровський В. В. Поточні справи охорони пам'яток культури на Україні / В.В. Дубровський // Наука на Україні: бюлетень укрнауки. – 1927. – № 2-4. – С. 348-356.

44. Дубровський В.В. Дніпропетровський історико-археологічний музей / В.В. Дубровський // Україна. – 1930. – №1-2. – С.176-181.

45. Дубровський В.В. Розкопування Ольвії / В.В. Дубровський // Україна. – 1930. – №1-2. – С. 174-176.

МУЗЕЙНОЕ ДЕЛО В УКРАИНЕ В ПУБЛИКАЦИЯХ УЧЕНЫХ-ИССЛЕДОВАТЕЛЕЙ И МУЗЕЙНЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ (ПО МАТЕРИАЛАМ ЖУРНАЛОВ 20-30-Х ГГ. XX СТ.)

В 20-30-е годы в Украине началось бурное развитие сети музеев. Этот процесс происходил благодаря активной научной деятельности талантливых и самоотверженных украинских ученых. В статье освещается их деятельность по материалам украинских журналов, которые на сегодняшний день еще достаточным образом не исследованы.

В статье проанализированы выявленные публикации Н. Г. Филянського, С. А. Таранушенко, С. А. Гилярова, Н. Е. Макаренко, Ф. Л. Эрнста, П. П. Куринного, Д. М. Щербаківського, Д. И. Яворницького, Ф. И. Шмита, А. С. Федоровского, В. В. Дубровского.

Ключевые слова: музейные специалисты, музееведение, история музейного дела, периодические издания, журнал.

Museology in Ukraine in publications made by scientists-researchers and museum specialists (on material from chronicles 20-30 years, XX c.)

In the 20s-30s, in Ukraine started a rapid development of museums. This process was happening due to the work of talented and selfless Ukrainian scientists. They managed to start the processes which later formed modern native museology. Appearance of a great number of public-political, scientific-popular and artistic chronicles in Ukraine had positive influence on the development of science. In order to popularize the national heritage, protect cultural monuments and raise of museum science in general Ukrainian scientists had made enough publications on the pages of Ukrainian periodicals. For more detailed analyses of the detected material, we take into account only periodicals which were printed in the period from 1917 to 1941.

The article reveals and analyses works of such scientists as M.G. Philanskiy, S.A. Tarahushenko, S.O. Hiliarov, M.O. Makarenko, F.L. Ernst, P.P. Kurimnyj, D.M. Shchebakivskij, D.I. Iavorskij, F.I. Shmit, O.S. Fedorovskij, V.V. Dubrovskij.

Key words: museum experts, museology, history of museum matter, periodicals, chronicle.